

Видатні постаті, сторінки історії та співпраці харківських державних установ Національної академії медичних наук України

Історія заснування академічних інститутів Харкова та їх науково-практичний внесок у вітчизняну медицину

Цього року відбудеться значна подія для медичної і наукової спільноти України — Національна академія медичних наук (НАМН) України святкуватиме свій 25-річний ювілей. 24 лютого 1993 р. Президент України підписав Указ про створення Академії медичних наук (АМН) України. Це було закономірним і необхідним етапом у розвитку медичної науки в Україні. Того ж року до складу НАМН увійшли 13 київських науково-дослідних інститутів (НДІ) та харківський інститут терапії, у 2000 р. — ще 20 установ, в тому числі 8 харківських [6, 12, 17, 21]. На рис. 1 — учасники перших загальних зборів АМН України 5 квітня 1993 р., м. Київ.

Наприкінці ХХ ст. до складу НАМН увійшли дев'ять харківських державних установ: Інститут медичної радіології імені С.П. Григор'єва, Інститут патології хребта та суглобів імені М.І. Ситенка, Інститут неврології, психіатрії та наркології, Інститут мікробіології та імунології імені І.І. Мечникова, Інститут охорони здоров'я дітей та підлітків, Інститут проблем ендокринної патології імені В.Я. Данилевського, Інститут загальної та невідкладної хірургії імені В.Т. Зайцева, Національний інститут терапії імені Л.Т. Малої (увійшов до складу АМН у 1993 р.), Інститут дерматології та венерології. Будівля Інституту мікробіології та імунології імені І.І. Мечникова — Будинок лікаря Харківського медичного товариства (ХМТ) — відоме творіння академіка архітектури О.М. Бекетова (1862—1941). Спочатку трохи історії...

Інститут медичної радіології імені С.П. Григор'єва. У 1902 р. при Миколаївській лікарні одним з піонерів рентгенології в Україні, талановитим лікарем Сергієм Григор'євим був створений рентгенологічний кабінет. **Сергій Петрович Григор'єв** (1878—1920) заснував у Харкові Українську рентгенологічну академію, удосконалював рентгенологічні методики того часу, проводив дослідження апендикса, нирок. Інститут було засновано 30 липня 1920 р., 31 жовтня того ж року йому було присвоєно ім'я засновника і першого директора — С.П. Григор'єва (рис. 2, 3).

Основні напрями наукової діяльності інституту: вивчення проблем променевої діагностики та радіаційної онкології; розробка методів і засобів профілактики, діагностики та лікування радіаційних ушкоджень; розробка та удосконалення дозиметричного супроводу променевої терапії; оптимізація променевого навантаження на населення від радіаційних медичних процедур та метрологічне забезпечення медичного використання джерел іонізуючого випромінювання. Велика увага в інституті приділяється створенню національної системи дозиметричного аудиту радіотерапевтичних апаратів лікувальних установ онкологічного профілю, вивченню різних ланок клінічної патофізіології ускладнень променевої терапії, їх прогнозуванню, ранній діагностиці,

**Г.Д. Фадєєнко,
Д.К. Милославський**

ДУ «Національний інститут терапії імені Л.Т. Малої НАМН України», Харків

КОНТАКТНА ІНФОРМАЦІЯ

Фадєєнко Галина Дмитрівна
д. мед. н., проф., директор

61039, м. Харків, просп. Л. Малої, 2а
Тел. (057) 373-90-32, 370-37-37
E-mail: info@therapy.gov.ua

Стаття надійшла до редакції
6 березня 2018 р.

Рис. 1. Учасники перших загальних зборів АМН України 5 квітня 1993 р., м. Київ

Серед делегатів: **Л.Т. Мала**, М.М. Амосов, Ф.П. Трінус — перший ряд; В.В. Фролькіс, І.М. Трахтенберг, А.Д. Візір, **О.О. Шалімов**, **О.О. Корж** — другий ряд; В.А. Кордюм, Л.Г. Розенфельд, О.В. Коркушко, І.С. Чекман, А.С. Єфімов, Д.Ф. Чеботарьов, В.О. Бобров, В.Д. Братусь, Г.В. Книшов, Ю.І. Губський — третій—четвертий ряди. Прізвища харківських академіків, фундаторів НДІ НАМН позначено жирним шрифтом.

Рис. 2. Інститут медичної радіології імені С.П. Григор'єва

Рис. 3. Сергій Петрович Григор'єв — засновник і перший директор Інституту медичної радіології

профілактиці та лікуванню з метою підвищення якості життя вилікуваних онкологічних хворих.

Серед відомих учених цього інституту — Ю.П. Тесленко-Приходько, Л.В. Орлов, Г.О. Хармандар'ян, І.П. Міщенко, А.С. Золотарьов, Б.М. Варшавський, Є.О. Базлов, В.І. Шантир, Ю.Т. Кіношенко, М.І. Пилипенко. Так, **Микола Іванович Пилипенко** (09.05.1937) — провідний

вчений у галузі променевої діагностики, променевої терапії, радіаційної онкології і радіаційного захисту при медичному опромінюванні, член-кореспондент АМН України (2007), доктор медичних наук (1987), професор (1987) [11]. **Прохор Іванович Костя** (25.07.1937) — хірург-онколог, доцент, з 1975 р. завідувач кафедри онкології Харківського медичного інституту (ХМІ) — запропонував метод криохірургічної резекції у комбінованому лікуванні раку ободової кишки [11]. З 1993 р. інститут видає перший в Україні «Український радіологічний журнал». Серед співробітників інституту — 12 докторів наук, 8 професорів, 1 член-кореспондент АМНУ, 42 кандидати наук, лауреат Державної премії в галузі науки і техніки, заслужений діяч науки і техніки України. З 2013 р. інститут очолює доктор медичних наук, професор М.В. Красносельський. У 2010 р. інституту виповнилось 90 років [21, 23].

В **Інституті патології хребта та суглобів імені М.І. Ситенка** (рис. 4) проводяться експериментально-теоретичні дослідження в галузі ортопедії та травматології, вирішуються ортопедичні проблеми патології хребта, ортопедичної артрології, травматології хребта та суглобів, ортопедичної онкології, розробляються, виготовляються та впроваджуються технічні пристрої. За останні роки в інституті створено принципово нові технології та інструментарій для лікування ушкоджень хребта та великих суглобів.

Рис. 4. Інститут патології хребта та суглобів імені М.І. Ситенка

Рис. 5. Олексій Олександрович Корж — директор Інституту патології хребта та суглобів імені М.І. Ситенка з 1965 по 1996 р.

Історія інституту почалася у 1907 р., коли було створено Медико-механічний інститут, директором якого призначено Карла Вегнера. Саме в цьому інституті вперше були застосовані прогресивні методики лікування переломів кісток — постійне скелетне витягування і остеосинтез. У 1920 р. інститут перейшов у підпорядкування Наркомату охорони здоров'я України як Державний український медико-механічний інститут, а 1925 р. був реорганізований в Український клінічний інститут ортопедії та травматології. Очолив його видатний вчений, ортопед-травматолог, професор Михайло Ситенко. Під його керівництвом та за його безпосередньою участю були розроблені прогресивні на той час методики лікування вогнепальних поранень опорно-рухової системи, створені нові конструкції лікувальних протезів і транспортних іммобілізаційних шин, впроваджено в практику низку оригінальних оперативних методів, систем постійного скелетного витягування. За ініціативою М.І. Ситенка в Україні було створено унікальну систему ортопедо-травматологічної та протезно-ортопедичної допомоги населенню. Після смерті М.І. Ситенка в 1940 р. інституту було присвоєне його ім'я.

Після визволення Харкова від німецько-фашистських загарбників інститут поновив свою діяльність у вересні 1943 р. як Український НДІ ортопедії та травматології імені М.І. Ситенка. Його директором було призначено професора Миколу Новаченка, під керівництвом якого продовжилася теоретична та практична робота закладу. **Микола Петрович Новаченко** (5(17) грудня 1898—1966) — член-кореспондент Академії медичних наук СРСР (1957), заслужений діяч науки УРСР (1952). У 1922 р. закінчив ХМІ. У 1922—1966 рр. працював в Українському НДІ протезування, ортопедії і травматології. Автор монографій «Постійне витягування» (1940, 1960, 1962). Широко відомі відновлювальні операції

на опорно-руховому апараті, кісткова пластика за М.П. Новаченком. У 1947—1966 рр. був головою правління Українського наукового товариства ортопедів і травматологів.

З 1965 по 1996 р. інститут очолював заслужений діяч науки і техніки України, академік НАН і АМН України, академік РАМН **Олексій Олександрович Корж** (1924—2010) (рис. 5). Під його керівництвом було обґрунтовано, розроблено та впроваджено низку хірургічних втручань: реконструкція грудної клітки при тяжкій стадії сколіозу, трансплантація головки стегнової кістки, реконструкція кульшового суглоба при вродженому вивиху стегна і деформівному коксартрозі, сучасні методики використання кісткових і керамічних алотрансплантатів. О.О. Корж також відомий як президент ХМТ [1, 13].

З вересня 1996 р. інститут очолює заслужений діяч науки і техніки України, професор М.О. Корж. У 2000 р. інститут увійшов до складу АМН України і одержав назву Інститут патології хребта та суглобів імені М.І. Ситенка АМН України, з 2007 р. — ДУ «Інститут патології хребта та суглобів імені М.І. Ситенка НАМН України».

У різні роки в інституті працювали всесвітньо відомі вчені К.Ф. Вегнер, М.І. Ситенко, В.Д. Чаклін, М.П. Новаченко, Л.П. Ніколаєв, Ф.Є. Ельяшберг, О.П. Котова, В.О. Маркс, О.В. Недригайлова, М.В. Андрусон, Є.Я. Панков, М.І. Куліш, Г.Х. Грунговський, С.Д. Шевченко, В.О. Радченко. Нині в штаті інституту 503 працівники, 18 докторів наук, з яких 11 професорів, 46 кандидатів медичних, біологічних, фармацевтичних і технічних наук. Інститут — це 14 науково-дослідних підрозділів, 5 клінічних відділень, консультативно-діагностичне відділення, науково-організаційний відділ, відділ науково-медичної інформації, науковий архів, наукова бібліотека. Наукові досягнення вчених інституту були двічі відзначені державними преміями СРСР і двічі — дер-

Рис. 6. Інститут неврології, психіатрії та наркології НАМН України

жавними преміями України. Інститут є засновником у 1927 р. першого в Україні фахового журналу «Ортопедія, травматологія та протезування», видавництво якого здійснюється ним і сьогодні. Святкуванню 100-річчя заснування інституту у 2007 р. було присвячено міжнародну конференцію [10, 20, 21, 23].

В Інституті неврології, психіатрії та наркології (рис. 6) вивчаються механізми розвитку судинної патології головного мозку, патогенез хронічних нейроінфекцій, здійснюються розробки з нейрогенетики, пропонуються нові підходи до лікування і реабілітації психічних хворих, хворих з невротичними станами, розробляються профілактичні протинаркотичні і протиалкогольні програми. На базі Губернської земської психіатричної лікарні (1796) – Сабурової дачі працювали такі талановиті психіатри, як П.І. Ковалевський, М.В. Країнський, В.О. Гіляровський, О.О. Говсеєв, М.І. Мухін та ін. П.І. Ковалевський, очолюючи кафедру психіатрії Харківського університету, у 1880 р. випустив перший підручник з психіатрії, а в 1883 р. почав видавати перший вітчизняний журнал «Архів психіатрії, неврології і судової патології». Отримали всесвітнє визнання праці М.В. Країнського з епілепсії, О.І. Ющенко став основоположником біохімічного напрямку в психіатрії. Серед корифеїв – **Костянтин Іванович Платонов** (18(30).10.1877–06.08.1969), вчений-психоневролог, учень академіка В.М. Бехтерева, доктор медицини (1912), професор, завідувач кафедри нервових і душевних хвороб (1922–1923), факультетської неврології (1923–1928) ХМІ, завідувач відділу психотерапії та неврозів в Українському психоневрологічному інституті (1920–1941) [11].

Організатором і першим директором інституту став широковідомий в Україні і за кордоном невролог, заслужений професор О.Й. Гейманович. **Олександр Йосипович Гейманович** (22.07(04.08).1882–18.04.1958), психоневролог,

доктор медицини (1928), заслужений професор (1927), працював у неврологічній клініці проф. В.К. Рота та психіатричній клініці проф. В.П. Сербського, заснував (1920) та очолював (до 1932) Український психоневрологічний інститут, віце-президент Української психоневрологічної академії у Харкові (1932–1937) [11]. У 1926 р., поряд з цим інститутом, на Сабуровій дачі був організований Український інститут клінічної психіатрії і соціальної психогієни. Організатором і першим директором інституту був учень В.М. Бехтерева і І.П. Павлова, основоположник генетичного напрямку в психіатрії, академік В.П. Протопопов. У 1932 р. на базі Українського науково-дослідного психоневрологічного інституту було створено Всеукраїнську психоневрологічну академію. Першим президентом академії стала О.С. Затонська. Українська психоневрологічна академія являла собою унікальну поліфункціональну установу, що сприяла значному розвитку психоневрології як в Україні, так і за її межами.

Серед професорів інституту й академії були широковідомі в світі неврологи – академік О.М. Грінштейн, академік І.М. Филімонов; нейроморфолог, чл.-кор. АМН СРСР Л.І. Смирнов; фізіолог, академік Г.В. Фольборг; психологи, академіки О.Р. Лурія і О.М. Леонтєв; психіатри – академік О.І. Ющенко, заслужений діяч науки Т.І. Юдін, академік В.П. Протопопов, академік Є.О. Попов та ін.

У довоєнний період у неврології велика увага приділялася інфекційній патології нервової системи. Великим досягненням у фізіології і патології вегетативної нервової системи стали роботи О.М. Грінштейна, монографія якого «Шляхи і центри нервової системи» протягом тривалого часу була настільною книгою неврологів країни. Нейрохірургічний відділ інституту був одним з найбільших у СРСР утворень цього профілю, в якому були розроблені техніки цілої низки нейрохірургічних операцій. У галузі психіатрії актуальними були дослідження шизофренії, малярійних і висипнотифозних психозів, психопатології епідемічного енцефаліту, епілепсії, алкоголізму. В інституті також вивчалися клінічні проблеми дитячої неврології і психіатрії. У ці роки тут працювали такі відомі вчені, як професори Л.Б. Литвак, Н.П. Татаренко, О.С. Вальшонок, А.І. Плотічер, Й.М. Аптер, І.Й. Шогам, М.Е. Телешевська, П.І. Коваленко, Н.К. Ліпгарт. Засновник сучасної наукової школи психоневрології Петро Власович Волошин, доктор медичних наук (1973), професор (1974), заслужений діяч науки і техніки України, лауреат Державної премії України (1993), працював асистентом,

доцентом кафедри нервових хвороб ХМІ. З 1977 р. був директором Інституту неврології, психіатрії та наркології НАМН України. Основні напрями наукової діяльності: судинна патологія головного мозку, нейроінфекції, неврологія опікової хвороби, неврологія черепно-мозкової травми, дитяча психоневрологія, психічні захворювання та прикордонні стани, алкоголізм і наркоманія, патологія периферичної і вегетативної нервової системи [19, 21, 23].

На базі інституту діє Харківська філія Атестаційної комісії НАМН України, що атестує фахівців НАМН різних спеціальностей. Нині інститут очолює доктор медичних наук, професор І.В. Лінський. У 2016 р. інституту виповнилося 90 років.

Вчені **Інституту дерматології та венерології** (рис. 7) вивчають епідеміологію, патогенез і біологічні властивості збудників захворювань, що передаються статевим шляхом; удосконалюють і розробляють нові методи їх діагностики, лікування і профілактики. В інституті створюються тест-системи та автоматизовані лабораторні комплекси для діагностики венеричних інфекцій та захворювань шкіри. Вивчаються медико-генетичні, медико-екологічні та медико-соціальні проблеми шкірних та венеричних хвороб.

Інститут було створено 1924 р. в Харкові за ініціативою професора О.М. Федоровського. Цей науковий заклад має славу історію, в його стінах у різні часи працювали такі видатні вчені, як Л.А. Соболев, Б.Я. Войташевський, І.С. Попов, К.А. Каришева, О.М. Кричевський, Б.А. Задорожний, О.І. П'ятикоп, А.П. Базика, М.П. Фрішман, Г.С. Цераїдіс. Інститут є клінічною базою Харківської медичної академії післядипломної освіти (ХМАПО) МОЗ України, Державного фармакологічного центру МОЗ України. Інститут неодноразово виступав організатором всесоюзних та республіканських з'їздів дерматологів та венерологів.

Сучасна структура інституту включає в себе 12 основних підрозділів, лабораторії патофізіології, імунології та патоморфології, серології, біохімії, мікробіології, лабораторію молекулярної генетики і алергології. В інституті створені вітчизняні діагностичні тест-системи на основі рекомбінантних антигенів хламідій, гонокока, блідої трепонеми, створено автоматизовані прилади для їх діагностики, розроблено живильне середовище для виділення та культивування уреоплазм та трихомонад. Тут є музей патогенних для людини мікроорганізмів, що отримав статус Національного надбання. На базі інституту працюють проблемна комісія «Дерматологія та венерологія» МОЗ та НАМН України, спеціалізована Вчена

Рис. 7. Інститут дерматології та венерології

Рис. 8. Інститут проблем ендокринної патології імені В.Я. Данилевського

рада із захисту докторських та кандидатських дисертацій, видається фаховий журнал «Дерматологія та венерологія». Нині інститут очолює професор Я.Ф. Кутасевич. Інститут відсвяткував свій 90-річний ювілей [14, 21, 23].

В **Інституті проблем ендокринної патології імені В.Я. Данилевського** (рис. 8) вивчаються особливості розвитку різних форм цукрового діабету, проводяться популяційно-генетичні дослідження цього захворювання, патології щитовидної залози, розробляються методи диференційної діагностики та лікування порушень статевого розвитку, досліджується вплив шкідливих чинників навколишнього середовища на перебіг ендокринопатій, створюються нові лікарські засоби для лікування ендокринних і супутніх захворювань.

В інституті працювали вчені, імена яких відомі не тільки в Україні, а й за її межами: заслужений діяч науки, професор Б.В. Альошин; доцент А.Я. Альтгаузен, академік О.О. Богомолець; заслужений діяч науки, професор С.Г. Генес; професори Г.Л. Ейнгорн, В.М. Коган-Ясний,

Рис. 9. Василь Якович Данилевський — директор Органотерапевтичного інституту у Харкові (1927—1939)

В.П. Комісаренко, С.М. Лейтес, О.П. Тихонова, А.М. Утевський, Г.В. Фольборт, Н.Г. Цариковська, Н.М. Шевандін; доктор медичних наук Ф.С. Ткач. Ідея В.Я. Данилевського про єдність теорії, клініки і виробництва багато десятиріч визначала характер діяльності інституту.

Заклад засновано в листопаді 1919 р. як органотерапевтичний інститут. Створення інституту стало результатом розвитку наукових ідей його засновника і першого директора, вченого із світовим ім'ям, академіка В.Я. Данилевського.

Василь Якович Данилевський (рис. 9) (13.01.1852—25.02.1939) — фізіолог, доктор медицини (1877), академік АН УРСР (1926), професор кафедри фізіології ХМІ (1886—1926), директор заснованого ним Органотерапевтичного інституту у Харкові (1927—1939). Гімназійний курс В.Я. Данилевський закінчив у 1868 р. із золотою медаллю, після чого вступив на фізико-математичний факультет Казанського університету. У 1869 р. перевівся на його медичний факультет, а в 1870 р. продовжив навчання на медичному факультеті Харківського університету, який закінчив у 1874 р. Після захисту дисертації в Харківському університеті (1877) В.Я. Данилевський перебував у закордонному науковому відрядженні, працював у німецьких університетах. У 1886—1909 рр. був ординарним професором кафедри фізіології медичного факультету Харківського університету. У 1910 р. став першим директором і професором фізіології Харківського медичного жіночого інституту, в 1917—1920 рр. очолював кафедру нормальної фізіології Харківського університету, а в 1920—1926 рр. — кафедру нормальної фізіології у ново-заснованому ХМІ. З 1926 р. В.Я. Данилевський був ученим керівником фізіологічної лабораторії Інституту праці в Харкові. Своїми працями вніс

багато нового в паразитологію, працював над лікуванням малярії. Велике значення для розвитку науки мають його роботи з фізіології головного мозку. Помер у 1939 р. в Харкові [4, 7, 11].

Нині ім'я В.Я. Данилевського носить Інститут проблем ендокринної патології та вулиця у Харкові. Харківська наукова медична бібліотека (ХНМБ) відкрила у 2017 р. книжкову виставку, присвячену 165-річчю від дня народження видатного фізіолога В.Я. Данилевського. На виставці експонувалися прижиттєві видання наукових праць В.Я. Данилевського з книжкового фонду бібліотеки. На жаль, сьогодні фонди ХНМБ розміщено в непристосованому приміщенні.

У 1920 р. В.Я. Данилевський організував та очолював першу наукову лабораторію інституту — відділ експериментальної біології, налагодив виробництво таких органопрепаратів, як серпомоль, церебрин, оварин, простатин та ін. У серпні 1926 р. він зробив доповідь на пленумі ХМТ про необхідність реорганізації Органотерапевтичного інституту із заснуванням власної клініки. У лютому 1927 р. Органотерапевтичний інститут було реорганізовано у самостійний Український органотерапевтичний інститут, а перед його колективом поставлено завдання щодо вивчення хвороб органів внутрішньої секреції та способів їх лікування.

Одним з етапів розвитку інституту стало заснування в 1927—1928 рр. його ендокринологічної клініки, організатором та першим керівником якої був приват-доцент, пізніше — професор В.М. Коган-Ясний, попередник першого директора Інституту терапії, академіка Л.Т. Малої, як завідувач кафедри госпітальної терапії ХМІ.

Віктор Мойсейович Коган-Ясний (1889—1958) у 1922 р. вперше в Україні в лабораторії академіка В.Я. Данилевського вивчав дію інсуліну. Більшість його клініко-експериментальних робіт присвячені проблемам ендокринології, виразкової хвороби, есенціальній гіпертензії. Автор 9 монографій, 40 посібників, підручників та збірників, 175 наукових робіт з питань внутрішньої медицини, ендокринології, фізіології, фармакології. Під його керівництвом захищено 15 докторських і 35 кандидатських дисертацій. В.М. Коган-Ясний — один із засновників найстарішого українського медичного журналу «Лікарська справа», голова правління Харківського ендокринологічного товариства, головний терапевт МОЗ УРСР (1945—1946), незмінний член правління ХМТ, голова правління ХМТ (1933—1944).

Завдання нових структурних підрозділів інституту полягали у вивченні фізіології ендокринних залоз, біологічної дії та біохімічних властивостей органопрепаратів, удосконаленні методик їх

одержання. Робота в цьому напрямі сприяла тому, що в 1927 р. у лабораторії, яку очолював професор Л.Г. Ейнгорн, було розроблено і впроваджено у виробництво метод масового одержання інсуліну. Ще через декілька років інститут виробляв уже 28 органопрепаратів та 12 гормональних лікарських засобів.

У 30-ті рр. інститут став Всеукраїнським НДІ ендокринології і органотерапії, перетворився на єдиний керуючий центр, який був куратором подальшого розвитку експериментальної і клінічної ендокринології та органотерапевтичної індустрії в Україні. Разом з розвитком інституту відбувалось і становлення вітчизняної ендокринології. Періодично змінювалась його структура і назва (1941 р. — Український інститут експериментальної ендокринології; 1964 р. — Харківський НДІ ендокринології і хімії гормонів; 1992 р. — Український НДІ фармакотерапії ендокринних захворювань МОЗ України; 2000 р. — Інститут проблем ендокринної патології імені В.Я. Данилевського АМН України) [21, 23]. Інститут випускає фаховий журнал «Проблеми ендокринної патології». Нині інститут очолює член-кореспондент НАМН України, професор Ю.І. Караченцев. У наступному році заклад святкуватиме своє 100-річчя.

Національний інститут терапії імені Л.Т. Малої НАМН України (рис. 10). Історія Інституту терапії починається з 1980 року, коли був організований Республіканський кардіологічний диспансер, на базі якого у 1981 р. відкрито філію Українського НДІ кардіології імені академіка М.Д. Стражеска. У 1986 р. за розпорядженням Ради Міністрів СРСР, у зв'язку з великою соціальною значимістю терапії, як основної галузі медичної науки і практики, філію було реорганізовано в Харківський НДІ терапії, а у 1992 р. — Український НДІ терапії, 2003 р. — Державну установу «Інститут терапії імені Л.Т. Малої НАМН України». У різні роки в Інституті працювали відомі клініцисти і професори: Ю.М. Васильєв, М.М. Ляшенко, Л.Р. Растегіна, В.М. Черепов, І.П. Бондаренко, М.А. Власенко, В.І. Волков, М.І. Яблунчанський, Є.Я. Ніколенко, В.Й. Целуйко, Л.Й. Давидова, Б.О. Волос та ін.

Сьогодні Інститут терапії є науково-дослідним і клініко-діагностичним центром, що з честю носить ім'я його засновника і першого директора академіка НАН і НАМН України, РАМН Любові Трохимівни Малої. Це одна з провідних установ, що займається фундаментальними і прикладними науковими дослідженнями в галузі терапії, розробкою методів персоналізованої фармакотерапії основних захворювань серцево-судинної системи, шлунково-кишкового тракту,

Рис. 10. Національний інститут терапії імені Л.Т. Малої НАМН України

Рис. 11. Любов Трохимівна Мала — директор ДУ «Інститут терапії» АМН України (1993—2003)

органів дихання, нирок, епідеміологією неінфекційних захворювань і оптимізацією їхньої багатofакторної профілактики.

Діяльність академіка Л.Т. Малої сприяла не тільки формуванню установи та розвитку нового напрямку медичних досліджень, а й визнанню терапевтичної школи Харківщини як в Україні, так і за її межами.

Любов Трохимівна Мала (1919—2003) (рис. 11), у 1946—1949 рр. — клінічний ординатор, 1949—1952 рр. — асистент, 1952—1954 рр. — докторант, 1954—1955 рр. — доцент кафедри внутрішніх хвороб. У 1950 р. захистила кандидатську дисертацію «Туберкулінодіагностика в клініці внутрішніх хвороб», у 1954 р. — докторську дисертацію «Про зміни серцево-судинної системи при туберкульозі». Згодом стала професором, завідувачем кафедри госпітальної терапії Харківського державного медичного університету (1955—2003). Організатор провідної школи терапевтів і кардіологів в Україні, підготувала 36 докторів і 188 кандидатів наук.

Автор понад 700 наукових праць та 32 монографій [15, 16, 18].

У 1977 р. Л.Т. Мала провела міжнародну конференцію до 100-річчя кафедри госпітальної терапії, на якій були присутні голова Всесоюзного товариства терапевтів академік Ф.І. Комаров, Російського товариства терапевтів — академік Є.М. Тарєєв, Українського товариства терапевтів — професор Г.І. Бурчинський, Киргизького товариства кардіологів — М.М. Міррахімов, Грузинського товариства кардіологів — В.Г. Кавтарадзе, головний терапевт МОЗ УРСР професор О.Й. Грицюк, завідувач Одеською кафедрою терапії професор Л.І. Олейнікова. За часів керівництва інститутом академіка Л.Т. Малої був заснований чудовий музей портретів та наукових робіт її попередників — відомих терапевтів, та бібліотека (1996), що містить раритетні видання. Докладніше життєвий і творчий шлях академіка Л.Т. Малої до 15-ї річниці її смерті буде висвітлено в нашій окремій публікації.

З моменту створення АМН у 1993 р. Інститут входить до системи НАМН України. Під час спільного засідання колегії МОЗ України та Президії НАМН України, що відбулося 7 грудня 2012 р., прийнято рішення про створення 5 спільних наукових центрів МОЗ та НАМН України. Відповідно до Розпорядження НАМН № 2-р від 21 лютого 2013 р. місцем розташування керівництва Північно-Східного спільного наукового центру МОЗ та НАМН України визначено ДУ «Національний інститут терапії імені Л.Т. Малої НАМН України». Керівником його у м. Харкові призначено академіка НАМН України **Олександра Миколайовича Біловола**.

З 2003 по 2012 р. Інститут терапії очолював **Олег Якович Бабак**, доктор медичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України, голова РПК «Терапія», голова Харківського обласного товариства терапевтів ХМТ. З квітня 2013 р. інститут очолює професор, доктор медичних наук **Галина Дмитрівна Фадеєнко**, президент Громадської організації «Українська Асоціація профілактичної медицини», голова Харківського медичного товариства гастроентерологів ХМТ та Асоціації терапевтів України, секретар Українського відділення Всесвітньої асоціації гастроентерологів, член РПК «Терапія».

В Інституті працюють 400 осіб, в тому числі 82 наукових співробітники, 65 лікарів, які забезпечують науково-дослідницьку діяльність. Науковий потенціал установи складається з 14 докторів медичних наук, 4 професорів, 54 кандидатів медичних наук, 5 кандидатів біологічних наук, 1 кандидата технічних наук. Два співробітники удостоєні почесного звання заслуженого

діяча науки і техніки України, 3 — почесного звання заслуженого лікаря України. До складу інституту входять 13 науково-дослідних відділів, 10 клінічних відділень, клініко-діагностичний терапевтичний центр, консультативна поліклініка. Унікальність установи полягає у пріоритетному вивченні поєднаної патології внутрішніх органів, що в останні роки стає першочерговою проблемою внутрішньої медицини.

Метою діяльності Інституту є організація та проведення фундаментальних і прикладних (в тому числі клінічних) досліджень у галузі неінфекційних захворювань (НІЗ) внутрішніх органів, спрямованих на вирішення важливих наукових проблем в інтересах охорони здоров'я громадян України.

Основні завдання Інституту:

- проведення фундаментальних та прикладних наукових досліджень щодо профілактики найбільш поширених НІЗ внутрішніх органів. Наукове забезпечення розробки сучасної системи первинної та вторинної профілактики, ранньої діагностики та лікування захворювань пацієнтів терапевтичного профілю;
- наукова розробка нових медичних технологій на підставі вивчення генетичних, молекулярних, біохімічних методів діагностики захворювань внутрішніх органів. Моніторингування епідеміологічних показників НІЗ внутрішніх органів в Україні;
- лікування та реабілітація хворих з НІЗ внутрішніх органів;
- наукове співробітництво з НДІ НАМН, науковими організаціями, вищими навчальними закладами, в тому числі закордонними, за профілем діяльності Інституту.

Перспективні напрями розвитку наукових досліджень установи на найближчі 3 роки:

- проведення науково-дослідних робіт у напрямі ранньої діагностики та прогнозування перебігу НІЗ з метою індивідуалізації профілактичних та лікувальних заходів;
- створення та реалізація єдиної Програми моніторингу та модифікації факторів ризику основних НІЗ (серцево-судинних, хвороб органів травлення, дихання, сечовидільної системи, цукрового діабету та ін.) на популяційному, сімейному та індивідуальному рівнях;
- дослідження генетичного профілю хворого на НІЗ та порівняння його з даними клінічних, лабораторних та інструментальних методів обстеження з метою ранньої діагностики генетично детермінованого ризику розвитку та прогресування захворювання, розробки схем профілактичних та лікувальних заходів для

попередження розвитку патологічного процесу;

- визначення генетичної залежності дії лікарських засобів при НІЗ для персоніфікації медикаментозних втручань конкретного пацієнта;
- визначення патогенетичних основ формування коморбідної патології, яка взаємно обтяжує перебіг захворювання, розробка принципово нових методів первинної та вторинної профілактики, що дозволить гальмувати чинники ризику маніфестації коморбідної патології та поліпшити якість життя хворих.

В інституті видаються два фахових видання — «Український терапевтичний журнал» та журнал «Сучасна гастроентерологія». Журнали зареєстровано в міжнародних наукометричних системах та спеціалізованих каталогах Index Copernicus, Google Scholar, Science Index, Ulrich's Periodicals Directory, Journal Factor, Scientific Indexing Services, ResearchBib, ICMJE, Polska Bibliografia Naukowa, внесено до загальнодержавних баз даних «Україніка наукова», Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського, «Наукова періодика України», їх матеріали публікуються в УРЖ «Джерело». В інституті є наукова бібліотека з електронним каталогом та використанням автоматизованої інформаційно-бібліографічної системи MARC, веб-сторінка інституту, регулярно проводяться інтернет-сесії з міжнародною участю в онлайн-режимі. Щорічно в клініці інституту проходять обстеження, лікування та реабілітацію більш ніж 5900 хворих, понад 50 тис. пацієнтів отримують консультації і рекомендації. Своєрідними «родзинками» інституту, як і раніше, залишаються зимовий сад і музей, присвячений розвитку терапії в м. Харкові та історії діяльності установи [9].

Інститут охорони здоров'я дітей та підлітків НАМН України (рис. 12) спрямовує свої дослідження на вивчення закономірностей формування здоров'я школярів України, визначення ролі чинників середовища та спадкових факторів у цьому процесі, встановлення нейрогормональних та імунних механізмів забезпечення розвитку дитячого організму і формування патології пубертатного періоду. В інституті розробляються нові методи профілактики, діагностики і лікування соматичних і психічних захворювань у підлітковому віці, методи медико-психологічної реабілітації дітей і підлітків з найбільш тяжкою соматичною патологією і порушеннями психічного розвитку; провадиться науковий пошук найбільш ефективних форм медичного забезпечення дітей та підлітків, у тому числі з груп високого соціального ризику. Інститут був

Рис. 12. Інститут охорони здоров'я дітей та підлітків НАМН України

створений у жовтні 1922 р. як перший Український державний науково-дослідний інститут охорони материнства і дитинства (наказ Народного комісаріату охорони здоров'я України № 174 від 28.10.1922; перший директор С.М. Ямпольський). Згідно з наказом МОЗ України № 40 від 18.01.1965 заклад було реорганізовано у Харківський НДІ охорони здоров'я дітей і підлітків. Із цього часу інститут є провідною науково-дослідною установою в Україні з питань охорони здоров'я дітей шкільного віку і підлітків, очолює відповідну проблемну комісію МОЗ та НАМН України. З 2000 р. інститут увійшов до складу НАМН України.

Сьогодні це потужний науковий, лікувальний, організаційно-методичний центр охорони здоров'я дітей та підлітків в Україні, готує кадри вищої кваліфікації, розробляє пропозиції до державних програм і забезпечує їх виконання. Інститут внесено до Державного реєстру наукових установ, яким надається підтримка держави. У структурі інституту — 11 наукових підрозділів, 5 клінічних відділень, 3 лабораторії (клінічної імунології, вікової ендокринології та обміну речовин, медичної генетики), відділ гігієни дітей шкільного віку та підлітків, групи психології розвитку і функціональних методів досліджень; клініка на 220 ліжок, консультативна поліклініка на 250 відвідувань на добу, відділення відновного лікування, 4 діагностичних підрозділи. В інституті працюють 405 співробітників, з них 70 наукових, 51 лікар, серед яких 14 докторів і 55 кандидатів наук, 56 мають вищу лікарську категорію. Тільки за останні 10 років співробітниками інституту захищено 9 докторських і 42 кандидатських дисертації.

Основні напрями діяльності інституту:

- планування та здійснення фундаментальних і прикладних наукових досліджень з найваж-

Рис. 13. Інститут загальної та невідкладної хірургії

ливіших питань медичної науки в галузі охорони здоров'я дітей та підлітків;

- виконання функцій головної установи МОЗ та НАМН за проблемою «Охорона здоров'я дітей шкільного віку та підлітків»;
- створення за результатами наукових досліджень інформаційного (монографії, підручники, довідники, посібники тощо) та інноваційного (патенти, авторські свідоцтва на корисні моделі, інформаційні листи, методичні рекомендації) ресурсів;
- впровадження результатів науково-дослідних розробок у практичну діяльність установ НАМН та закладів охорони здоров'я іншого підпорядкування шляхом організації та проведення медичних форумів різного рівня, участі у виставках, укладення договорів про передачу наукової продукції та ін.;
- надання високоспеціалізованої лікувально-діагностичної допомоги дитячому населенню України на базі клініки ДУ «ІОЗДП НАМН»;
- забезпечення підготовки наукових кадрів.

Серед відомих професорів інституту — О.І. Корнілова, В.О. Сарана, В.Я. Гайдай, Л.А. Стулий, І.Д. Доброгаєва, М.М. Коренев, Г.М. Костюріна. Нині інститут очолює доктор медичних наук, професор Г.М. Даниленко [7, 21, 23].

Олександра Іванівна Корнілова (15.04.1917—07.03. 2007) — педіатр, доктор медичних наук (1971), професор, директор Харківського інституту охорони материнства та дитинства (1952—1986), завідувач кафедри фізіології та патології підлітків Харківського інституту удосконалення лікарів (з 1978) [11].

Людмила Феодосіївна Богмат (1947) — відомий вчений, лікар-педіатр, доктор медичних наук, професор, завідувач відділення кардіоревматології ДУ «Інститут охорони здоров'я дітей та підлітків НАМН України», професор кафедри педіатрії медичного факультету ХНУ імені В.Н. Каразіна. У 1981 р. захистила кандидатську

дисертацію «Клінічна і генеалогічна характеристика підлітків з первинною артеріальною гіпертензією та порушеннями коронарного кровообігу», в 1994 р. — докторську дисертацію «Клініко-патогенетична характеристика провісників атеросклерозу у підлітків, удосконалення діагностики та програми оздоровлення підлітків». Дослідження проблеми артеріальної гіпертензії у підлітків лягли в основу створення наукової школи «Артеріальна гіпертензія у дітей та підлітків». Під її керівництвом захищено 7 кандидатських дисертацій. Автор понад 300 наукових робіт, 7 монографій і 17 патентів. Її розробки відзначені грамотами МОЗ і НАМН України, в 2010 р. — медаллю імені академіка М.Д. Стражеска [10].

В Інституті загальної та невідкладної хірургії (рис. 13) вивчаються адаптаційно-компенсаторні механізми та корегуються порушення гомеостазу у хворих хірургічного профілю; розробляються проблеми невідкладної хірургії органів середостіння, ушкоджень грудної та черевної порожнини, розробляються експериментальні моделі патологічних станів у невідкладній хірургії, нові хірургічні та діагностичні технології, вивчається вплив імунних, ендотеліальних та інфекційних чинників на процеси апоптозу.

Інститут був створений у 1930 р. за ініціативи академіка В.М. Шамова як Український інститут переливання крові та гематології. В.М. Шамов був його першим директором (1930—1934). У 1932 р. інститут перейменованій в Український інститут переливання крові та невідкладної хірургії. У 1936 р. його очолив професор А.Л. Слободський, під керівництвом якого в період Великої Вітчизняної війни (1941—1943) інститут виконував функцію головної станції переливання крові щодо забезпечення кров'ю медустанов фронтів. У 1965 р. інститут був реорганізований в Харківський НДІ загальної та невідкладної хірургії, його директором став академік О.О. Шалімов. З ім'ям О.О. Шалімова пов'язане становлення сучасної хірургії і її анестезіологічного забезпечення не тільки в Харкові, а й в Україні. З 1974 по 1999 р. інститут очолював професор В.Т. Зайцев. Під його керівництвом була створена школа хірургів-невідкладників, у тому числі школа хірургічної гастроентерології. У 2000 р. інститут передано в підпорядкування АМН України. У різні роки тут працювали відомі хірурги З.І. Арлозоров, О.В. Береснев, Д.Г. Веллер, М.Л. Володось, В.П. Далавурак, І.А. Криворучко, М.М. Милостанов, Ю.М. Орленко, Д.Є. Пекарський, Ю.Л. Шальков, М.П. Брусніцина та ін. Нині інститут очолює

заслужений діяч науки і техніки України, лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки, член-кореспондент НАМН України професор В.В. Бойко.

Володимир Миколайович Шамов (1882–1962) — хірург, доктор медицини (1913), професор (1923), завідувач кафедри факультетської хірургії ХМІ (з 1923), засновник і керівник Українського інституту гематології та переливання крові (Інститут переливання крові та невідкладної хірургії) (1930), ініціатор створення та перший голова Товариства хірургів УРСР [11].

Олександр Олексійович Шалімов (20.01.1918–28.02.2006) — хірург, один із засновників української хірургічної школи, доктор медичних наук (1958), професор (1961), дійсний член АН УРСР (з 1978), дійсний член АМН України (з 1993), Герой Соціалістичної праці, Герой України, член Міжнародної спілки хірургів, Асоціації хірургів Австрії, Німеччини, Росії, України. Дійсний член Нью-Йоркської академії наук. Обирався почесним директором Інституту клінічної та експериментальної хірургії НАН України (після його смерті інституту було присвоєно його ім'я). У 1959–1970 рр. хірург і головний лікар у лікарнях Харкова, доцент кафедри факультетської хірургії ХМІ [22]. Чудову статтю до 100-річчя від дня народження О.О. Шалімова у харківській газеті «Час» написав його учень, професор В.І. Лупальцов.

Володимир Терентійович Зайцев (1930–1999) у 1948 р. вступив на лікувальний факультет ХМІ, який у 1954 р. закінчив з відзнакою. Працював асистентом (1961–1969), а згодом доцентом кафедри торакоабдомінальної хірургії Українського інституту вдосконалення лікарів, яким у цей період керував академік О.О. Шалімов. У 1963 р. успішно захистив кандидатську дисертацію на тему: «Кисень крові при внутрішньовенному переливанні крові і введення кровозамінних рідин у хірургії». В.Т. Зайцев був завідувачем кафедр факультетсько-госпітальної хірургії педіатричного факультету (1969), госпітальної хірургії лікувального факультету ХМІ (з 1970). У березні 1974 р. захистив докторську дисертацію на тему: «Вибір методу оперативного лікування виразкової хвороби шлунка і дванадцятипалої кишки» і був призначений директором Харківського НДІ загальної та невідкладної хірургії МОЗ України.

За безпосередньою участю професора В.Т. Зайцева створено центри з лікування гострих шлунково-кишкових кровотеч, шоку і політравми, захворювань печінки і жовчних шляхів, гнійної хірургічної інфекції, міастенії, порушень серцевого ритму, серцево-судинної хірургії та ін.

Рис. 14. Інститут мікробіології та імунології імені І.І. Мечникова НАМН України

У 1983 р. йому було присвоєно почесне звання «Заслужений діяч науки і техніки УРСР», у 1990-му — лауреата Державної премії УРСР в галузі науки і техніки. В.Т. Зайцев — автор понад 700 друкованих праць, 32 монографій та 3 навчальних посібників, 59 авторських свідоцтв і патентів, під його керівництвом захищено 17 докторських та 61 кандидатська дисертація. В.Т. Зайцев очолював Харківське обласне товариство хірургів, був членом редколегії журналу «Клінічна хірургія», Міжнародного товариства європейських хірургів. Це був блискучий різнобічний хірург, який успішно оперував на серці, легенях, середостінні, органах черевної порожнини, виконав понад 10 тис. операцій та повернув до життя тисячі пацієнтів.

Публічні виступи та лекції принесли професору В.Т. Зайцеву заслужену славу і авторитет чудового педагога-лектора, під його керівництвом активно працював студентський науковий гурток. В.Т. Зайцев був двічі удостоєний ордена Трудового Червоного Прапора, медаллю «За доблесну працю», почесними знаками «Відмінник охорони здоров'я», «За відмінні успіхи в роботі». Йому була вручена Почесна грамота Президії Верховної Ради УРСР. 27 липня 1999 р. його серце зупинилося. Похований В.Т. Зайцев у рідному місті, на алеї почесних харків'ян [2, 5, 18].

Інститут мікробіології та імунології імені І.І. Мечникова НАМН України (рис. 14) — один з найстаріших у світі наукових закладів проти-епідемічного профілю (1886). Становлення інституту пов'язане з боротьбою з епідеміями грізних інфекційних захворювань. Біля витоків

розвитку вітчизняної мікробіології, епідеміології та імунології стояли В.К. Високович, С.І. Златогоров, В.І. Недригайлов, у різні роки в Інституті працювали дійсні члени АМН СРСР М.М. Цехновіцер, М.Н. Соловійов, В.М. Жданов, М.В. Васильєв, член-кореспондент АМН СРСР В.С. Деркач та інші видатні вчені. В інституті проводилися теоретичні дослідження з розробки методів боротьби з холерою, дизентерією, сипним і черевним тифами, особливо небезпечними інфекціями, створено комплекси соціальних і медичних заходів, спрямованих на зниження рівня захворюваності туберкульозом, дифтерією, скарлатиною, ботулізмом, правцем, газовою гангреною. У передвоєнний період було налагоджено виробництво 12 видів лікувальних сироваток і 10 видів вакцин у післявоєнні роки. Розроблено, вивчено дію та впроваджено в практику низку протимікробних засобів. До АМН України Інститут передано в 2000 р. Інститут внесено до Державного реєстру наукових установ, яким надається підтримка держави з покладанням на нього функцій науково-технічного центру і головної установи з проблем загальної і прикладної імунології та питань біологічної безпеки.

Основним завданням Інституту є здійснення фундаментальних і прикладних наукових досліджень з провідних напрямків медичної мікробіології, імунології, епідеміології, інфектології:

- вивчення біологічних властивостей збудників інфекційних захворювань (СНІД та ВІЛ-асоційованих, нових та маловивчених інфекцій), ареалу їх циркуляції в Україні та особливостей формування стійких біоценозів, молекулярно-генетичних механізмів дії факторів патогенності на організм, патогенезу, розробка методів їх лабораторної експрес-діагностики;
- розробка сучасних принципів і високоефективних засобів антимікробної терапії та теоретико-прикладних основ специфічної профілактики інфекційних захворювань;
- вивчення біологічних основ і еволюції механізмів та найважливіших феноменів імунітету в процесі філогенезу, аналіз і дослідження взаємодії та розподілу регуляторних функцій між симбіозом, імунітетом та апоптозом, розробка нових методів оцінки імунного статусу організму та популяцій, вивчення віддалених імунологічних та імуногенетичних наслідків аварії на ЧАЕС і негативного впливу інших техногенних факторів екологічних катастроф, дослідження поширеності та механізмів формування імунодефіцитних станів та їх корекція.

В інституті захищаються роботи з клінічної мікробіології та імунології, розробляються методи і засоби боротьби з внутрішньолікарняними інфекціями і сепсисом. За останні 3 роки вченими інституту отримано 15 патентів на винаходи. Видано 12 номерів журналу «Аннали Мечниковського інституту», праць і збірників, присвячених питанням епідеміології і специфічної профілактики інфекційних хвороб, вакцино-сироватковій справі, а також 5 монографій, 11 методичних та інформаційних листів, проспектів.

Сьогодні вчені інституту працюють над створенням нових оригінальних протимікробних, протівірусних та протипухлинних засобів, вакцин та анатоксинів на основі хімічно модифікованих біополімерів та різних гетероциклічних сполук. При інституті функціонує Спеціалізована вчена рада Д. 64.618.01 (медична мікробіологія — 03.00.07), в якій за останні 5 років захищено 7 докторських та 28 кандидатських дисертаційних робіт. Активно діє Міжнародний благодійний фонд охорони здоров'я імені І.І. Мечникова. За останні роки ним увіковічено пам'ять лауреата Нобелівської премії І.І. Мечникова, академіка О.М. Бекетова, академіків М.М. Цехновіцера, М.Н. Соловійова, В.М. Жданова, М.В. Васильєва. Нині інститут очолює доктор медичних наук, професор М.М. Попов [8, 22, 23].

Бібліотеки та музеї інститутів НАМН України м. Харкова

Найстаріші книгарні харківських установ НАМН — бібліотеки Пастерівського інституту (1886) і Медико-механічного інституту (1907), де зберігаються раритетні видання XVIII—XIX ст. У 20-ті роки XX ст. були створені бібліотеки Української радіологічної академії, Органотерапевтичного інституту, Українських НДІ психіатрії та загальної хірургії та переливання крові. У роки Другої світової війни їх фонди було пограбовано, деякі монографії збереглися в підвалах Інституту мікробіології. Відновленню фондів сприяла прогресивна медична спільнота, професори В.М. Коган-Ясний, О.О. Шалімов, Л.Т. Мала, О.О. Корж. На жаль, сьогодні, у зв'язку із стрімким розвитком інтернету спостерігається тенденція щодо зменшення фондів харківських бібліотек НДІ НАМН [3].

Співпраця установ. Харківські державні установи НАМН плідно співпрацюють між собою, з київськими установами відповідного профілю. Працівники НДІ НАМН складають основу відповідних їх назві товариств та асоціацій ХМТ, беруть участь у розробці спільних Українських рекомендацій, стандартів лікування пацієнтів. Установи НАМН мають тісні зв'язки з іншими

профільними товариствами ХМТ — гастроентерологів, респіраторним, сімейної медицини, ендокринологів, асоціаціями профілактичної медицини, кардіологів, Українським товариством терапевтів, міжнародними медичними організаціями — Світовою федерацією українських лікарських товариств (СФУЛТ), Всеукраїнським лікарським товариством (ВУЛТ). Інститути НАМН систематично відзначають знаменні дати, ювілеї вчених Харкова, ювілейні дати кафедр, які беруть участь в їх роботі. Пам'ятні дошки академіку Л.Т. Малій встановлені в холі Національного інституту терапії і на фасаді ХНМУ, академіку О.О. Коржу — на будівлі інституту, в якому він працював. На будинку, в якому мешкав В.Т. Зайцев у Харкові, по вул. Сумській, 48, встановлено меморіальну дошку, монумент видатному хірургу встановлено в холі ДУ «Інститут загальної та невідкладної хірургії імені В.Т. Зайцева НАМН України». Працівники НДІ зробили вагомий фінансовий внесок на встановлення біля колишнього Будинку лікаря пам'ятника засновнику вітчизняної мікробіології І.І. Мечникову. Славетний шлях Харківської терапевтичної школи відображений у методичних рекомендаціях «Вітчизняна терапевтична школа і здобутки Інституту терапії імені Л.Т. Малої АМН України», діяльність інших установ НАМН та кафедр — у монографії до 150-річчя Харківського медичного товариства (2011). Членами правління товариств і установ НАМН неодноразово прочитано доповіді та здійснено публікації про корифеїв вітчизняної медицини, висвітлено актуальні проблеми гастроентерології, нефрології, кардіології, пуль-

монології, ортопедії, ендокринології, неврології в сучасній клініці внутрішніх хвороб.

У харківських інститутах НАМН стало традицією проведення конференцій пам'яті засновників — Данилевських читань, Щорічних читань пам'яті академіка Л.Т. Малої. За підтримки Громадської організації «Молоді вчені та спеціалісти інститутів НАМН України м. Харкова» вже багато років проводиться реєстрова науково-практична конференція молодих вчених з міжнародною участю, присвячена Дню науки.

ДУ «Національний інститут терапії імені Л.Т. Малої НАМН України» підтримує дружні та професійні взаємини з відділенням кардіоревматології ДУ «Інститут охорони здоров'я дітей та підлітків НАМН України», відділом судинної патології і клінікою неврозів Інституту неврології, психіатрії і наркології НАМН України, відділами Інституту проблем ендокринної патології НАМН України. У рамках співпраці Північно-Східного центру МОЗ та НАМН України співробітники державних установ клінічного профілю постійно беруть участь у виїздах бригад фахівців з науково-дослідних установ НАМН України у райони Харківської області з метою курації хворих у поліклінічних відділеннях ЦРЛ та надання висококваліфікованої лікувально-профілактичної допомоги жителям районів.

Харківські інститути НАМН вступають у новий відповідальний етап своєї діяльності в умовах реалізації сучасної концепції реформування медичної науки та практики в Україні відповідно до стратегії реформування та розвитку Національної академії медичних наук України на період до 2022 р.

Список літератури

- 140-летие Харьковского медицинского общества 1861—2001: сб. очерков и статей по истории деятельности.— Харьков: РЦНИТ, 2002.— 180 с.
- Библиография кандидатских и докторских диссертаций, выполненных сотрудниками ГУ «ИОНХ АМНУ» и соискателями из различных медицинских учреждений на базе института (1930—2009 гг.) / Составитель Битчук Н.Л.— Харьков, 2010.— 110 с.
- Бібліотеки науково-дослідних інститутів Національної академії медичних наук України та Міністерства охорони здоров'я України. Історія створення та розвитку.— К., 2014.— 128 с.
- Варивода К.С. Академік В.Я. Данилевський: внесок у становлення електрофізіології в Харківському національному університеті ім. В. Н. Каразіна // Історичні, економічні, соціально-філософські та освітні аспекти розвитку охорони здоров'я: матеріали міжнародної наукової інтернет-конференції, присвяченої 75-річчю кафедри суспільних наук ХНМУ / Харківський національний медичний університет, кафедра суспільних наук.— Харків, 2013.— С. 161—163.
- Владимир Терентьевич Зайцев — немеркнущая звезда харьковской хирургической орбиты. medicalolimp.com.ua surgery.forumshealth.com
- Возіанов О.Ф. 10 років Академії медичних наук України — підсумки діяльності і перспективи розвитку наукових досліджень // Журнал АНМ України.— 2003.— № 2.— С. 209—237.
- Вчені Харківського державного медичного університету / За ред. А.Я. Циганенка.— Х.: ВАТ Видавництво «Харків», 2002.— 470 с.
- До історії розвитку мікробіології у науково-дослідних і навчальних закладах України / За заг. ред. В.П. Широбкова.— К.: Книга плюс, 2006.— 303 с.
- Достижения и перспективы ГУ «Институт терапии имени Л.Т. Малой АМН Украины» / Под ред. О.Я. Бабака.— Харьков, 2010.— 49 с.
- История института: воспоминания о людях, судьбах, времени... / Ин-т патологии позвоночника и суставов им. проф. М.И. Ситенко АМН Украины; под ред. проф. Н.А. Коржа.— Харьков: Прапор, 2007.— 203 с.
- Імена в медицині у відгомоні часу. 2012 рік. Календар знаменних та пам'ятних дат. Національна наукова медична бібліотека України.— К., 2012.— 110 с.
- Історія медицини та охорони здоров'я в Україні: науково-допоміжний показник / Національна наукова медична бібліотека України; уклад: Л.Є. Корнілова, Н.І. Мамедова.— К.: Ч. З: 1992—2011 рр.— 2012.— 108 с.
- Корж А.А. Харьков как центр медицинской науки // Междунар. мед. журн.— 2004.— № 3.— С. 6—8.
- Кутасевич Я.Ф., Волкославская В.Н. К 90-летию ГУ «Институт дерматологии и венерологии НАМН Украины»: исторический

- очерк // Клінічна імунологія. Алергологія. Інфектологія. Спецвипуск № 1.— 2015— С. 69—75.
15. Малая Л.Т. 60 лет научно-педагогической, лечебной и общественной деятельности.— Библиогр.— Харьков, 1998.— 144 с.
 16. Малая Л.Т. Достижения и перспективы развития терапии в канун XXI века (к 140-летию Харьковского медицинского общества) // Междунар. мед. журн.— 2001.— № 1.— С. 12—18.
 17. Мартиненко О.В. Медична галузь в Україні (історичний період 1917—2007 рр.).— 2007.— 35 с.
 18. Милославський Д.К. Відомі медики Харкова— ювіляри 2015 року // Культурна спадщина Слобожанщини.— 2016.— № 31.— С. 124—149.
 19. Михайлов Б.В. Украинская школа психотерапии: история, становление, перспективы развития // Междунар. мед. журн.— 2009.— Т. 15.— № 1.— С. 7—11.
 20. Прокопьев Н.Я. Выдающиеся ортопеды и их вклад в развитие мировой медицинской науки. Часть 1 // Педагогика высшей школы.— 2015.— № 2.— С. 7—15.— URL <https://moluch.ru/th/3/archive/7/130/>
 21. Установи Національної академії медичних наук України. <http://www.amnu.gov.ua/index.php?area=1&p=manufacturer>.
 22. Флорикян А.К. Мой шеф А.А. Шалимов (отдельные штрихи воспоминаний).— Харьков: Прапор, 2008.— 112 с.
 23. Харківщина. Енциклопедичне видання.— Харків, 2014.— 438 с.